

OULU

Oulu Capital
of Northern
Scandinavia 

Avoimesti yhdessä – avoimen lähdekoodin
kirjastojärjestelmän kehittämishankkeen
arviointihanke
Hankeraportti

Leevi Rantala
Maija Saraste
Oulun kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto
29.4.2014

29.4.2014

Sisältö

1	Johdanto	2
2	Hankkeen tausta	2
3	Hankkeen organisoituminen ja talous	3
3.1.	Ohjausryhmän kokoonpano	3
3.2.	Hankkeen talous	3
4	Hankkeen toteutuksen vaiheet	4
4.1.	Palautteiden kerääminen verkossa	4
4.2.	Aivoriihet	4
4.3.	Tutustumismatkat	5
4.4.	Korkean paikan leirit	5
4.4.1.	Oulun työpaja	5
4.4.2.	Iisalmen työpaja	5
4.5.	Hankkeen esittelyt	6
4.6.	Yhteistyö muiden kirjastojen kanssa	6
4.6.1.	Joensuun seutukirjaston hankkeen sisarhanke	6
5	Hankkeen jatkotoimenpiteet	7
6	Yhteenveto	8
	Lähteet	9
	Liite 1 Joensuun seutukirjaston hanke: Avoin kirjasto	10
	Liite 2 Mikkelin kaupunginkirjaston hanke: Itä-Suomen yhteinen kirjastojärjestelmä kuntalaisia palvelemassa	12
	Liite 3 Avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmät	13

29.4.2014

1 Johdanto

Oulussa käynnistettiin tammikuussa 2013 hanke "Avoimesti yhdessä – avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmän kehittämishankkeen arviointi". Sen tarkoituksena oli arvioida Joensuun seutukirjaston tekemää kehittämistyötä Evergreen-kirjastojärjestelmän parissa. Arvioinnin kohteena hankesuunnitelman mukaan olivat seuraavat asiat:

- järjestelmän vaatimusmäärittely ja vaatimusmäärittelyn soveltuvuus toiseen kirjastoon
- järjestelmän parametointi ja parametoinnin soveltuvuus toiseen kirjastoon
- järjestelmän termien käännosten toimivuus ja ymmärrettävyys
- käyttöönottosuunnitelman toimivuus
- jatkokehittämisen ja ylläpidon kustannustenjakomallit
- hankkeessa kehitettyjen yhteistyömallien toimivuus
- hankkeen tietoturvaselvitys

Hanketta tehtiin tiiviissä yhteistyössä Joensuun seutukirjaston ja Rovaniemen kaupunginkirjaston kanssa. Muita yhteistyökumppaneita olivat mm. Mikkelin, Kouvolan ja Iisalmen kaupunginkirjastot.

Hankkeeseen palkattiin työntekijäksi 21.1.2013-28.2.2014 väliseksi ajaksi LuK Leevi Rantala, joka on kirjoittanut suurimman osan tästä hankeraportista. Raportti on jakautunut niin, että hankkeen taustaa ja toimintaa esitellään luvuissa 2-6. Liitteissä 1 ja 2 esitellään Joensuun ja Mikkelin kirjastojen avoimeen lähdekoodin liittyviä hankkeita ja liitteessä 3 vertaillaan avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmiä Evergreeniä ja Kohaa.

2 Hankkeen tausta

Vuonna 2012 Oulun kaupunginkirjaston ja OUTI-kirjastokimpan tietokannat yhdistettiin yhteiseen PallasPro-tietokantaan. Sekä aineistotietokanta että Pohjois-Pohjanmaan aluetietokanta Ostrobotnia ovat vaihtumassa uuteen kirjastojärjestelmään muutaman vuoden kuluessa. Oulussa ei ole tehty päätöstä uuden kirjastojärjestelmän valinnasta. Avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmän selvitystyötä pidettiin Oulun kaupunginkirjastolle tärkeänä edessä olevan järjestelmävaihdon vuoksi.

Avoimeen lähdekoodiin perustuvan kirjastojärjestelmän arvioiminen koettiin tärkeäksi myös muita suomalaisia kirjastoja ajatellen. Hankkeen ajateltiin synnyttävän vuoropuhelua eri kirjastojen välille, vahvistavan kirjastojen keskinäistä yhteistyötä sekä lisäävän henkilökunnan tietoa sekä kaupallisista että avoimeen lähdekoodiin perustuvista kirjastojärjestelmistä.

Oulun kaupunginkirjastolla ajateltiin olevan hyvät edellytykset kirjastojärjestelmien arviointiin, sillä kirjasto on osallistunut moniin kirjastojärjestelmien kehittämisen- tai pilottihankkeisiin. Oulun kaupunginkirjastolla on laaja kokemus myös kirjastotoiminnan muusta kehitystyöstä ja sen arvioinnista.

29.4.2014

3 Hankkeen organisoituminen ja talous

3.1. Ohjausryhmän kokoonpano

Projektin etenemisestä ja projektityöntekijän ohjauksesta huolehtimaan perustettiin hankkeen ohjausryhmä, johon kutsuttiin osallistujia Oulun kaupunginkirjaston lisäksi myös OUTI-kirjastokimpasta. Kokoonpano eli käytännössä jonkin verran hankkeen toiminnan ajan.

Ohjausryhmän jäsenet

Maija Saraste, Oulun kaupunginkirjasto, hankevastaava
Leevi Rantala, Oulun kaupunginkirjasto, projektityöntekijä
Maria Holappa, Oulun kaupunginkirjasto, kirjastosihteeri
Irma Kyrki, Oulun kaupunginkirjasto, kirjastonhoitaja
Pirkko-Liisa Lauhikari, Oulun kaupunginkirjasto, OUTI-koordinaattori
Jaana Märsynaho, Oulun kaupunginkirjasto, kirjastonhoitaja
Mervi Pekkala, Oulun kaupunginkirjasto, kokoelmapalvelujen palvelupäällikkö
Petri Törmänen, Oulun kaupunginkirjasto, verkkopalvelusuunnittelija
Noora Valkonen, Oulun kaupunginkirjasto, lainauspalvelujen palvelupäällikkö
Sanna Näätänen, Limingan kunnankirjasto, kirjastonhoitaja
Kati Pyhtilä, Iin kunnankirjasto, kirjastosihteeri

Asiantuntijajäsenet

Pekka Nivala, Oulun kaupungin tietohallinto, tietohallintoasiantuntija
Jukka Sippari, Oulun Tietotekniikka, pääsuunnittelija
Tapani Tapio, Oulun Tietotekniikka, sovellussuunnittelija
Leena Kinnunen, Rovaniemen kaupunginkirjasto, projektipäällikkö

Ohjausryhmä kokoontui vuoden 2013 aikana seitsemän kertaa.

3.2. Hankkeen talous

Hankesuunnitelman talousarvion loppusumma oli 49 400 euroa. Tästä henkilöstökulujen osuus oli 43 200 euroa, matkustuskuluiksi arvioitiin 5 000 euroa. Hankkeeseen haettiin rahoitusta Pohjois-Pohjanmaan ELY:ltä. Hankehakemus kohdistettiin myöhemmin Opetus- ja kulttuuriministeriölle, joka myönsi hankkeelle 43 400 euroa käytettäväksi 31.12.2013 mennessä. Marraskuussa 2013 hankkeen toteuttamiselle anottiin lisää aikaa ja samalla anottiin lupaa hankesuunnitelman muuttamiseksi. Kirjaston esitykset hyväksyttiin vuoden 2013 loppupuolella ja hankkeelle myönnettiin lisää aikaa 30.4.2014 saakka.

Hankkeen budjetti toteutui seuraavasti:

henkilöstökulut (palkattu henkilöstö) 41 468 e
henkilöstökulut (oman työn ohella) 18 175 e
matkustuskulut 5 134 e
palvelujen ostot 725 e
aineet, tarvikkeet, tavarat 7 e
vuokrat 700 e
muut kustannukset 266 e
yhteensä 65 775 e

Oulun kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto

Postiosoite PL 15, 90015 Oulun kaupunki
Käyntiosoite Kaarlenväylä 3
Verkkolaskutustiedot OVT-tunnus 003701876901110
Verkkolaskuoperaattori: Basware Oyj

Puhelin 08 558 410
Faksi 08 557 2157
Y-tunnus 0187690-1
Operaattoritunnus: BAWCFI22

www.ouka.fi/kirjasto

29.4.2014

Toteutuneista kustannuksista hankkeen omarahoitusosuus oli 22 375 euroa, mikä oli 34 % hankkeen kuluista. Projektityöntekijän työpanoksen lisäksi oman työn ohella hankkeessa työhön osallistui 33 henkilöä. Oulun kaupunginkirjaston henkilökunnan hankkeelle kirjaamia työtunteja kertyi yhteensä 778 tuntia. Muiden kirjastojen työntekijöiden ja Oulun tietotekniikan ja tietohallinnon henkilökunnan käyttämiä työntunteja ei ole laskettu.

4 Hankkeen toteutuksen vaiheet

Hankkeen toiminta alkoi tutustumisella Evergreen-kirjastojärjestelmään sekä kirjastojärjestelmien vaatimusmäärittelyihin yleisellä tasolla. Joensuun kirjasto jakoi yhteisen testausalustan tunnukset Oulun kirjaston käyttöön. Projektityöntekijän lisäksi myös ohjausryhmän jäsenet testasivat Evergreenin toimivuutta. Testausta suoritettiin kirjastojärjestelmän eri osa-alueilla ja tulokset toimitettiin Joensuuhun. Oulusta lähetettiin kommentteja myös termien käännoksistä.

Keväällä 2013 Avoimesti yhdessä -hankkeen ohjausryhmä päätti panostaa vielä selkeämmin perusteellisten kirjastojärjestelmän vaatimusmäärittelyiden laatimiseen. Pohja-aineistoksi vaatimusmäärittelyille saatiin Lapin kirjastojen tekemä kooste, jota Oulussa täydennettiin kansallisen UKJ-hankkeen vaatimusmäärittelyillä.

4.1. Palautteiden kerääminen verkossa

Hankkeen tavoitteena oli saada mahdollisimman laajasti selville kirjaston työntekijöiden näkemykset hyvästä kirjastojärjestelmästä. Näkemysten selvittämiseksi kirjaston kotisivulle avattiin palautesivu, josta pystyi sekä lähettämään toiveita ja kehitysehdotuksia tulevaa kirjastojärjestelmää varten että palautetta kirjastossa käytössä olevasta PallasPro-kirjastojärjestelmästä.

Lomake oli virallisesti toiminnassa toukokuun alusta kesäkuun loppuun. Sivua ei kuitenkaan poistettu määräajan umpeuduttua, vaan sen kautta pystyi lähettämään palautetta myös syksyn aikana. Palautelomakkeen kautta tuli yhteensä 73 ehdotusta. Sen lisäksi että palautteissa oli ehdotuksia uuden kirjastojärjestelmän toiminnoiksi, niissä kerrottiin nykyisen järjestelmän puutteista tai tehtiin ehdotuksia nykyisen järjestelmän toiminnan parantamiseksi.

4.2. Aivoriihet

Koska verkon kautta ei tullut niin paljon palautetta kuin oli toivottu, ohjausryhmässä ideoitiin uusia tapoja kirjastojärjestelmän vaatimusmäärittelyiden selvittämiseksi. Päätettiin järjestää aivoriihiä, joissa pienessä asiantuntijajoukossa kirjastotoiminnan eri osa-alueisiin erikoistuneiden ammattilaisten kanssa keskityttiin miettimään hyvän kirjastojärjestelmän ominaisuuksia. Kesän ja syksyn 2013 aikana toteutettiin yhteensä 11 tapaamista, joissa pohdittiin vaatimuksia tulevalle kirjastojärjestelmälle. Tapaamisten kesto vaihteli tunnista kolmeen tuntiin ja niihin osallistui kahdesta neljään henkilöä kerrallaan. Suurin osa aivoriihistä pidettiin Oulun kaupunginkirjastossa. Näiden lisäksi Limingan ja Iin kunnankirjastoissa pidettiin aivoriihet, joihin osallistui työntekijöitä myös lähialueiden kirjastoista.

Aivoriihiiden anti oli erittäin hyvä. Kaikissa aivoriihissä kirjattiin ylös keskimäärin yli 30 kehittämissideaa. Yhteensä saatiin 370 kehitysehdotusta, mitä voidaan pitää tapaamisten kertoihin ja käytettyyn aikaan nähden hyvänä tuloksena. Ehdotukset liitettiin vaatimusmäärittelylistaukseen.

29.4.2014

4.3. Tutustumismatkat

Vaatimusmäärittelytyön tukemiseksi päätettiin järjestää tutustumismatkoja kirjastoihin, joissa on käytössä joku muu kirjastojärjestelmä kuin PallasPro. Pirkko-Liisa Lauhikari Oulun kaupunginkirjastosta ja Kati Turpeinen Iin kirjastosta kävivät 7.5.2013 Oulun yliopiston kirjastossa tutustumassa Voyager-kirjastojärjestelmän asiakaspalveluosioon. Mervi Pekkala ja Katja Isokääntä Oulun kaupunginkirjastosta kävivät 17.5.2013 tutustumassa Voyager-kirjastojärjestelmän saapumisvalvontaosioon. Sanna Näätänen ja Pirkko-Liisa Lauhikari kävivät 8.8.2013 Kajaanin kaupunginkirjastossa, jossa he tutustuivat Aurora-kirjastojärjestelmään kirjaston henkilökunnan opastuksella.

Helmikuussa 2014 OUTI-kirjastot järjestivät kahden päivän tutustumismatkan Jyväskylän kaupunginkirjastoon. Etukäteen lähetettyjen kysymysten ja kirjastossa pidettyjen esitysten avulla saatiin monipuolinen kuva Axiellin Aurora-kirjastojärjestelmän käyttöönotosta. Matkalla oli mukana 10 henkilöä Oulun kaupunginkirjastosta ja 8 henkilöä muista OUTI-kirjastoista sekä AVI:n edustaja. Jyväskylän matkan kustannuksia ei maksettu tämän hankkeen rahoista, koska matkalla tutustuttiin järjestelmäasioiden lisäksi myös kirjaston muihin kehittämiskohteisiin. Myöskään matkaan käytetty aika ei ole mukana käytetyn työpanoksen laskelmassa.

4.4. Korkean paikan leirit

Syksyllä ohjausryhmässä ehdotettiin, että Oulun ja Rovaniemen kaupunginkirjastot järjestäisivät yhteistapaamisen. Työnimellä ”Korkean paikan leiri” kulkeneessa tapaamisessa oli tarkoitus työstää vaatimusmäärittelylistausta. Ajatus herätti kiinnostusta useissa muissakin kirjastoissa ja niinpä mukaan kutsuttiin osallistujia myös muualta Suomesta. Työpajan laajentamisen ajateltiin tukevan kirjastojen välistä yhteistyötä ja lisäävän tietoisuutta avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmistä valtakunnallisella tasolla. Lisäksi vaatimusmäärittelydokumenttiin saatiin yhteistyön kautta mukaan myös Mikkelin kaupunginkirjaston vaatimusmäärittelyt.

4.4.1. Oulun työpaja

Oulun ”Korkean paikan leiri” pidettiin 14. - 15.11.2013. Työpajaan osallistui yhteensä 27 henkilöä, joista 13 oli Oulun kaupunginkirjaston työntekijöitä. Paikalla oli henkilöitä myös OUTI-kirjastoista, Lapin, Rutakon, Jokusen ja Kyytin kirjastokimpoista, Mikkelin kaupunginkirjastosta sekä Toenperän kirjastosta.

Työpajassa osallistujat työskentelivät viidessä ryhmässä, joissa jokaisessa oli 5-6 henkilöä. Kukin ryhmä keskittyi johonkin vaatimusmäärittelydokumentin osa-alueeseen, joita olivat aineiston hankinta, aineiston kuvailu, lainauksenvalvonta, tiedonhaku ja pääkäyttäjä-osio. Ryhmien tarkoituksena oli käydä läpi oma osuutensa vaatimusmäärittelydokumentista ja löytää vaatimusmäärittelykohdille yhteisesti hyväksytyt tärkeysjärjestykset. Kohdille annettiin tärkeysluokitus sen mukaan, koettiin ko kyseinen vaatimus vaadittavaksi, hyödylliseksi, mukavaksi tai tarpeettomaksi.

Kahden päivän työpajan päätteeksi ryhmien tuotokset käytiin yhdessä läpi. Vaatimusmäärittelyjen työstämistä päätettiin jatkaa yhdessä. Koottu dokumentti laitettiin verkkoon osallistujien kommentoitavaksi. Seuraavaan tapaamiseen päätettiin kutsua suppeampi osallistujajoukko.

4.4.2. Iisalmen työpaja

Toinen ”Korkean paikan leiri” järjestettiin 13. - 14.2.2014 Iisalmessa. Osallistujia oli Iisalmen, Joensuun, Kotkan, Mikkelin ja Toenperän kirjastoista sekä Oulun kaupunginkirjastosta, josta oli mukana kuusi henkilöä. Tavoitteena oli käydä läpi ensimmäisellä leirillä koostetut vaatimukset ja työstää niistä lopullinen vaatimusmäärittelydokumentti.

Oulun kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto

Postiosoite PL 15, 90015 Oulun kaupunki
Käyntiosoite Kaarlenväylä 3
Verkkolaskutustiedot OVT-tunnus 003701876901110
Verkkolaskuoperaattori: Basware Oyj

Puhelin 08 558 410
Faksi 08 557 2157
Y-tunnus 0187690-1
Operaattoritunnus: BAWCFI22

www.ouka.fi/kirjasto

29.4.2014

Ensimmäisenä päivänä koko ryhmä työskenteli yhdessä, toisena päivänä jakauduttiin kahteen ryhmään ja niin koko vaatimusmäärittelylista saatiin käytyä läpi. Tapaamisessa toisena päivänä kuultiin myös Mirja Loposen yhteenveto Mikkelin ammattikorkeakoulun ”Ikivihreä kirjasto” –projektista, jonka tavoitteena oli kehittää ja koota vaatimusmäärittelyä avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmälle sekä suorittaa koeponnistus sovellukselle. Lopputuloksena oli arvio myös mahdollisista henkilöstökustannuksista.

4.5. Hankkeen esittelyt

17.1.2014 Oulun kaupunginkirjastossa pidetyn maakuntakirjastokokouksen teemana oli kirjastojärjestelmätilanne. Projektityöntekijä Leevi Rantala piti kokouksessa esityksen, jossa hän esitteli yleisesti avoimen lähdekoodin ohjelmia sekä siihen perustuvia kirjastojärjestelmiä. Lisäksi hän kertoi Oulun Avoimesti yhdessä -hankkeesta sekä Evergreen- ja Koha-kirjastojärjestelmistä. Läsnä oli 85 henkilöä, joista 13 oli maakunnan muista kirjastoista ja 29 Oulun seudun ammattikorkeakoulusta.

19.2.2014 projektia ja Kohan toimintaa esiteltiin OUTI:n ohjausryhmälle. Paikalla oli lisäksi kaksi Oulun Tietotekniikan edustajaa sekä kuusi Oulun kaupunginkirjaston työntekijää. Yhteensä tilaisuuteen osallistui 22 henkilöä.

26.2. ja 27.2.2014 Oulun kaupunginkirjaston henkilökunnalle järjestettiin Koha-kirjastojärjestelmän esittelyt. Tilaisuuksien alussa kerrottiin hankkeesta sekä kirjastojärjestelmän hankkimisen nykytilasta. Tilaisuuksiin osallistui yhteensä 24 henkilöä. Toinen esittely tallennettiin myöhempää käyttöä varten.

4.6. Yhteistyö muiden kirjastojen kanssa

Avoimesti yhdessä -hanke on ollut koko toimintansa ajan hyvin selkeästi yhteistyöhanke. Hankkeen suunnittelu lähti liikkeelle jo kesällä 2012, kun Oulun kaupunginkirjastosta vierailtiin Joensuun kaupunginkirjastossa tutustumassa Joensuun hankkeeseen. Ensimmäinen laajempi tapaaminen Joensuun ja Rovaniemen kirjastojen kanssa järjestettiin heti hankkeen alkuvaiheessa, tammikuussa 2013. Silloin keskusteltiin siitä, miten voimme yhdessä saada enemmän aikaan. Mikkelin kaupunginkirjasto tuli mukaan yhteistyöhön sen jälkeen, kun Kirjastopäivillä 13.-14.6.2013 järjestettiin neuvottelu Joensuun, Mikkelin ja Oulun kirjastojen kesken. Iisalmen kaupunginkirjastosta vierailtiin Oulussa 6.9.2013, jonka jälkeen Iisalmen kirjastokin oli tiiviissä yhteistyössä vaatimusmäärittelyjen teossa. Toenperän kirjaston sekä Kouvolan kaupunginkirjaston ja muiden Kyyti-kirjastojen edustajat tulivat mukaan Oulun ”Korkean paikan leirille”. Yhteistyö on jatkunut myös sähköpostin välityksellä.

4.6.1. Joensuun seutukirjaston hankkeen sisarhanke

Oulun hanke on alusta asti ollut voimakkaasti sidoksissa Joensuun seutukirjaston Avoin kirjasto -hankkeen etenemiseen. Keväällä 2013 Oulun projektityöntekijä ja monet kirjaston työntekijät testasivat aktiivisesti Evergreen-järjestelmää. Testauksen tulokset lähetettiin Joensuun kirjastolle.

Joensuun hankkeen eteneminen hidastui keväällä 2013, koska Evergreenin käyttöönotto osoittautui arvioitua hankalammaksi. Syksyllä Joensuussa vartenotettavaksi vaihtoehdoksi nousi toinen avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmä, Koha. Kun Joensuun kirjasto siirtyi kehittämään Kohaa, Oulussa aloitettiin Kohaan tutustuminen. Koska Oulun hanke oli jo päättymässä, Kohan testausta ei ehditty tehdä niin paljon kuin olisi ollut toivottavaa.

29.4.2014

5 Hankkeen jatkotoimenpiteet

Iisalmen tapaamisessa helmikuussa 2014 sovittiin, että Oulun kaupunginkirjastossa käydään vielä läpi vaatimusmäärittelylistaukset. Helmi-maaliskuun aikana yhtenäistettiin Oulussa vaatimusmäärittelyjen terminologiaa, täsmennettiin yksityiskohtia, muutettiin osioiden järjestystä loogisemmaksi ja viimeisteltiin muutenkin listauksia. Maaliskuun lopussa listaus lähetettiin maakuntakirjastoille, jotka eivät olleet vielä tehneet järjestelmäpäätöstä, Kansalliskirjastoon, opetusministeriöön sekä Kirjastot.fi:n toimituskunnalle. Lisäksi listaus lähetettiin kaikille OUTI-kirjastoille sekä niihin Pohjois-Pohjanmaan yleisiin kirjastoihin, jotka ovat ilmoittaneet olevansa kiinnostuneita järjestelmäyhteistyöstä OUTI-kirjastojen kanssa. Viestin saatteessa todettiin:

”Oheisessa liitteessä kooste Oulun kaupunginkirjaston hallinnoimassa Avoimesti yhdessä -hankkeessa tehdystä kirjastojärjestelmän vaatimusmäärittelystä. Se pohjautuu alun perin Lapin kirjastossa tehtyyn vaatimusmäärittelyyn, jota on työstetty yhteistyössä Lapin kirjastojen, Joensuun seutukirjaston, Kouvolan kaupunginkirjaston, Mikkelin kaupunginkirjaston, Toenperän kirjaston, Kotkan kaupunginkirjaston, Iisalmen kaupunginkirjaston ja OUTI-kirjastojen henkilökunnan kanssa kahdessa työpajassa marraskuussa 2013 (Oulussa) ja helmikuussa 2014 (Iisalmessa). Työpajojen kommenttien perusteella tehty versio on päivitetty Oulussa maaliskuussa 2014. Tästä määrittelyistä puuttuvat vielä verkkokirjasto-, automaatti- ja e-aineisto-osiot, joita tullaan käsittelemään Etelä-Savossa loppukesällä pidettävässä työpajassa. Määrittelyyn tullaan muutenkin tekemään vielä tarkennuksia. Luetteloa voidaan hyödyntää esim. avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmän Kohan arvioinnissa sekä kaupallisten kirjastojärjestelmien arvioinnissa ennen varsinaisia kilpailutuksia. Aineisto on kirjastojen vapaasti käytettävissä.”

Joensuun, Mikkelin, Toenperän ja Kyyti-kirjastojen kanssa on alustavasti sovittu, että syyskuun alussa järjestetään vielä kolmas yhteinen tapaaminen, nyt Mikkelin seudulla. Tapaamisessa on tarkoitus käydä yhdessä läpi automaatteihin, e-aineistoon sekä verkkokirjastoon liittyvät vaatimusmäärittelykohdat. Näitä valmistellaan kesän aikana Oulun kaupunginkirjastossa. Tavoitteena on myös, että syyskuun tapaamisessa voitaisiin tutkia, kuinka Koha-järjestelmä vastaa koottuihin vaatimusmäärittelyihin. Tämän vertailun perusteella OUTI-kirjastoissa tullaan päättämään, jatketaanko selvitystä Koha-järjestelmään siirtymisestä. Jos tähän päädytään, on selvitettävä, voidaanko kirjastojärjestelmän ylläpito ja kehittämistyö kilpailuttaa yhdessä muiden Kohasta kiinnostuneiden kirjastojen kanssa. Kirjastojärjestelmään liittyvää yhteistyötä tullaan jatkamaan myös Lapin kirjastojen kanssa, vaikka Lapin kirjastot olivat vaatimusmäärittely-yhteistyössä mukana vain vuoden 2013 syyskaudella. Sen sijaan yhteistyö Iisalmen kaupunginkirjaston kanssa ei jatku, sillä helmikuun tapaamisen jälkeen Iisalmen kaupunginkirjasto ilmoitti, ettei kirjasto pidä mahdollisena avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmän käyttöönottoa.

29.4.2014

6 Yhteenveto

Avoimesti yhdessä -hankkeen tavoitteena oli arvioida Joensuun seutukirjaston tekemää kehittämistyötä Evergreen-kirjastojärjestelmän parissa. Keskeinen kysymys oli, miten Joensuun seutukirjaston tekemää työtä voitaisiin hyödyntää muissa suomalaisissa yleisissä kirjastoissa. Uuden kirjastojärjestelmän käyttöönottosuunnitelma ja järjestelmän ylläpidon ja jatkokehittämisen mallit olivat keskeisiä kiinnostuksen kohteita.

Koska Joensuun hanke ei edennyt suunnitellulla tavalla, myös Oulun kaupunginkirjaston hanke jouduttiin suuntaamaan uudelleen. Tämän raportin johdannossa esitettiin hankkeen tavoitteisiin ei saatu selvyyttä. Sen sijaan hankkeessa lisättiin tietoisuutta kirjastojärjestelmien kehittämisestä ja erityisesti avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmien toimivuudesta. Osaamisen tuntuva lisääminen kirjastoissa olikin hankkeen merkittävä tulos. Laaja yhteistyö kirjastojen välillä ja yhdessä tekeminen sai aikaan myös yhdensuuntaisia näkemyksiä siitä, millaisen järjestelmän kirjastojen asiakkaat ja kirjastot tarvitsevat. Tuloksena syntyneitä laajaa yhteistä vaatimusmäärittelydokumenttia ei olisi pystytty tekemään yhdessä kirjastossa.

Avoimesti yhdessä -hankkeeseen osallistui kirjastojen järjestelmäasiantuntijoita kymmenestä eri kirjastosta. Mukana työpajoissa ja aivoriihissä oli yhteensä noin viisikymmentä henkilöä, työaika käytettiin yhteiseksi hyväksi pelkästään Oulun kaupunginkirjastossa lähes 800 työtuntia (projektityöntekijän työpanoksen lisäksi). Hankkeessa toteutunut erinomainen yhteistyö kirjastojen kesken ei pääty hankkeen lopussa, vaan työtä jatketaan kirjastojen omalla rahoituksella.

Hankkeessa työstettiin yhdessä laaja vaatimusmäärittelykokonaisuus, joka on verkossa myös muiden kirjastojen käytettävissä. Vaatimusmäärittelyssä on hankkeen päättyessä yhteensä lähes tuhat riviä. Yhteistä vaatimusmäärittelytyötä tullaan jatkamaan vielä hankkeen päättyttyäkin.

Katso lisätietoja: <http://bit.ly/1tKVynL>

29.4.2014

Lähteet

BTJ Arvo – hyödynnä kirjastojärjestelmäsi mahdollisuudet [Verkkosivusto] <<http://www.btj.fi/kirjastoille/btjn-edut-kirjastoille/btj-arvo/>> [Viitattu 27.1.2014]

Evergreen – Open Source Library Software. [Verkkosivusto] <<http://evergreen-ils.org>> [Viitattu 10.1.2014]

JUHTA – Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunta: JHS 169 – Avoimen lähdekoodin ohjelmien käyttö julkisessa hallinnossa. 2012. [Verkkolähde] <<http://docs.jhs-suositukset.fi/jhs-suositukset/JHS169/JHS169.pdf>> [Viitattu 28.1.2014]

Mäkiranta, Ari: Avoin vai suljettu lähdekoodi kirjastojärjestelmissä? Teoksessa Saarti, Jarmo & Tuomi, Pirjo (toim.): Kirjastojärjestelmät vai kirjastot ilman järjestelmää. Kirjastojen tietojärjestelmien suunnittelu, hankinta ja käyttöönotto. 2012. Helsinki: Avain.

Mäkiranta, Ari: Kohan ja Evergreenin vertailu. [ei julkaistu]. 2013.

Nikola, Elina: Itä-Suomen yhteinen kirjastojärjestelmä asiakkaita palvelemissa. 2013.

Official Website of Koha Library Software. [Verkkosivusto] <<http://koha-community.org>> [Viitattu 10.1.2014]

Open Source ILS – An information portal for librarians. 2012. [Verkkosivusto] <<http://opensource-ils.cci.utk.edu/>> [Viitattu 28.1.2014]

Liite 1

Joensuun seutukirjaston hanke: Avoin kirjasto

Joensuussa käynnistettiin vuonna 2011 hanke, jossa kartoitettiin avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmistä vaihtoehtoja kaupallisille kirjastojärjestelmille. Projektissa työskentelivät projektipäällikkö Ari Mäkiranta sekä Olli-Antti Kivilahti. Vuoden 2012 keväällä projektiin liittyi myös Päivi Knuutinen ja loppuvuonna lisätyövoimaksi palkattiin Pasi Kallinen.

Liperin kirjaston johtaja Ari Mäkiranta (2012) perustelee päätöstä kartoittaa avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmien sopivuutta suomalaisiin kirjastoihin muun muassa nykyisellä markkinatilanteella, kaupallisten järjestelmien kustannusten jatkuvalla kohoamisella sekä avoimen lähdekoodin tarjoamalla vapaudella itse tuotettuun dataan. Yleiset kirjastot ovat vaikeassa asemassa, sillä yhdellä yrityksellä on käytännössä monopoliasema. Järjestelmän kehitys ja ylläpito ovat yrityksen vastuulla ja kirjastot joutuvat maksamaan ohjelmistoihin haluamistaan lisäominaisuuksista aina erillisen korvauksen. Avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmä tarjoaisi vapaat kädet järjestelmän muokkaamiseen ja sinne tuotettuihin tietokantoihin.

Tutkitut kirjastojärjestelmät: Koha ja Evergreen

Joensuussa tutustuttiin kahteen avoimeen lähdekoodiin perustuvaan kirjastojärjestelmään, jotka olivat Koha ja Evergreen. Molemmilla oli vankka käyttäjäkunta ja ne vaikuttivat elinkelpoisilta. Koha on alun perin Uudessa Seelannissa kehitetty kirjastojärjestelmä, jonka ensimmäinen kirjasto otti käyttöönsä vuonna 2000 (Official Webiste of Koha Library Software). Kohalla on vahva edustus etenkin Euroopassa ja Intiassa. Evergreen kehitettiin puolestaan alun perin Yhdysvalloissa ja ensimmäinen kirjasto otti sen siellä käyttöön vuonna 2006 (Evergreen – Open Source Library Software). Sen käyttäjäkunta on suurimmaksi osaksi painottunut Yhdysvaltoihin ja ainoastaan pari kirjastoa on ottanut Euroopassa käyttöön Evergreenin.

Koha ja Evergreen olivat tutustumisen perusteella kumpikin varteenotettavia vaihtoehtoja suomalaisiin kirjastoihin. Molemmat suoriutuivat muun muassa hyvin niille tehdyistä koneellisista räsitus testeistä. Ratkaiseva valinta Evergreenin hyväksi tehtiin sen sisältämien konsortio-ominaisuuksien ja skaalautuvuuden perusteella. Evergreenin ajateltiin soveltuvan Kohaa paremmin Joensuun seutukirjaston tarpeisiin. (Mäkiranta, 2012)

Työ Evergreenin parissa

Evergreenin tutkiminen aloitettiin Joensuussa maaliskuussa 2012 (Mäkiranta, 2012). Projekti ei kuitenkaan edennyt aikataulun mukaan ja kolmesta henkilöstä koostuvaa henkilökuntaa kartutettiin vuoden 2012 lopussa yhdellä henkilöllä.

Evergreenin suomentaminen teetti runsaasti työtä. Tämä oli suuri panostus Joensuulle, sillä se vei projektin tietoteknisen asiantuntijan ajasta lähes kahdeksan kuukautta. Samalla annettiin suuri kehityspanos koko Evergreen-yhteisölle nimenomaan järjestelmän käännettävyyden kehittämisessä. (Mäkiranta, 2013) Evergreenistä oli aikaisemmin käännetty muille kielille ainoastaan verkkokirjasto-osio, virkailijatyökalua ei ollut käännetty lainkaan. Samalla kun kirjastojärjestelmän kääntäminen edistyi tasaista tahtia, ilmeni kuitenkin suuria puutteita. Evergreen koettiin monimutkaiseksi järjestelmäksi, ja edistymisen ongelmien korjaamisessa oli hidasta. Evergreenin dokumentaatio oli erittäin puutteellista, mikä vaikutti kehitystahtiin.

29.4.2014

Järjestelmän suurimmiksi heikkouksiksi nousivat osakohteiden puuttuminen ja lehtien käsittelyyn liittyvät toiminnot, jotka kummatkin koettiin tärkeiksi ominaisuuksiksi suomalaisille kirjastoille. (Mäkiranta, 2013) Kumpaankaan ongelmaan ei onnistuttu löytämään ratkaisua ja syksyllä 2013 Joensuu ilmoitti ottaneensa Kohan uudelleen tarkastelun kohteeksi.

Siirtyminen Kohaan

Lokakuussa 2013 Joensuun seutukirjastosta otettiin Oulun ja Mikkelin kaupunginkirjastoihin yhteyttä tarkoituksena keskustella projektin etenemissuunnasta. Joensuussa oli todettu, että Koha oli kehittynyt huomattavasti projektin aloituksen jälkeen ja se vaikutti jälleen toimivalta vaihtoehdolta Evergreenille (Mäkiranta, 2013).

Joensuussa 22.10.2013 järjestetyssä tapaamisessa oli tarkoitus miettiä projektin jatkamissuuntaa: tulisiko Joensuun jatkaa Evergreenin parissa vai vaihdettaisiinko painopiste Kohan tutkimiseen. Joensuun kokouksessa olivat Oulusta paikalla Maija Saraste, Leevi Rantala ja Mervi Pekkala. Mikkelistä paikalla olivat Virpi Launonen, Pirjo Sapman sekä MAMK:n edustajia. Lisäksi paikalla oli henkilökuntaa Joensuun kirjastosta. Tapaamisessa käytiin läpi kummankin järjestelmän hyviä ja huonoja puolia. Mikkeliläiset kokivat järjestelmän vaihtamisen Evergreenistä Kohaan ongelmallisena, sillä he olivat jo valmistelemassa konversiomallia Origosta Evergreeniin yhteistyössä MAMK:n kanssa. Oulun kaupunginkirjaston kanta kehittämiskohteen vaihtamiseen oli neutraalimpi. Kokouksessa keskusteltiin järjestelmien ominaisuuksista, jotka koettiin tärkeiksi sekä Oulussa että Mikkelissä. Esimerkiksi vakavaksi puutteeksi avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmissä koettiin se, että BTJ:n tuottama Arvo-palvelu ei toiminut Evergreenissä eikä Kohassa. Osakohteiden järkevää käsittelyä ja tietoturva-asioita pidettiin järjestelmän kannalta kriittisinä ominaisuuksina. Tapaamisessa käytiin vilkasta keskustelua, mutta joensuulaiset eivät vielä tehneet päätöstä suunnan muuttamisesta.

Keskustelu Joensuun hankkeen suunnanmuutoksesta jatkui marraskuussa 2013 Oulun työpajassa, johon osallistuivat Joensuusta Ari Mäkiranta, Päivi Knuutinen, Olli-Antti Kivilahti ja Pasi Kallinen. Tavoitteena oli saada työpajasta aineistoa Kohan ja Evergreenin väliseen vertailuun. Tämä tavoite toteutuikin ja niinpä työpajan jälkeen Joensuun seutukirjasto esitti opetusministeriölle, että heidän projektissaan kannattaisi siirtyä Evergreenin kehityksestä Kohan kehittämiseen. Kun asiasta oli saatu hyväksyntä, työ Kohan kanssa käynnistyi ripeästi.

Helmikuussa 2014 Kohan kääntäminen oli hyvässä vauhdissa. Joensuun tavoitteena on saada järjestelmä tuotantokäyttöön kesällä 2014. Vielä keväällä järjestelmästä puuttui joitakin toiminnallisuuksista, mutta niitä ei pidetty järjestelmän käyttöönoton kannalta kriittisinä.

Liite 2

Mikkelin kaupunginkirjaston hanke: Itä-Suomen yhteinen kirjastojärjestelmä kuntalaisia palvelemaan

Mikkelissä käynnistyi joulukuussa 2012 järjestelmäselvityshanke, jossa tarkasteltiin Etelä- ja Pohjois-Savon sekä Pohjois-Karjalan kirjastoissa käytössä olevien järjestelmien nykytilaa. Lisäksi mietittiin sitä, olisiko kyseisillä alueilla mahdollisuutta tehdä nykyistä tiiviimpää ja laajempaa yhteistyötä. (Nikola, 2013) Seuraavassa esitetään tiivistelmä Mikkelin hankeraportista.

Etelä- ja Pohjois-Savon alueilla yleisin käytössä oleva kirjastojärjestelmä on Origo. Toiseksi eniten käytetään PallasPro-kirjastojärjestelmää. Osa kirjastoista on hankkinut Auroran. Lisäksi yksi kirjasto käyttää Libra-kirjastojärjestelmää. (Nikola, 2013) Axiell omistaa kaikki edellä mainitut kirjastojärjestelmät ja ainoastaan Auroraa kehitetään.

Mikkelin hankeraportissa esitellään useita kaupallisten kirjastojärjestelmien toimittajia, joista merkittävimpinä mainittakoon Axiell Group, Ex Libris Group ja Innovative Interfaces. Axiellin Aurora kirjastojärjestelmä on suora perillinen useissa kirjastoissa käytössä olevalle PallasPro:lle ja yritys hallitsee suomalaisten yleisten kirjastojen järjestelmien markkinoita (Nikola 2013, Mäkiranta 2012). Ex Libris Groupin Voyager- ja Aleph-kirjastojärjestelmät ovat laajalti käytössä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastoissa. Innovative Interfaces tarjoaa omana vaihtoehtonaan Millennium-kirjastojärjestelmää, jonka kehittyneempi versio on Sierra. (Nikola 2013)

Pohjois- ja Etelä-Savon kirjastot olisivat kiinnostuneita yhteistyöstä, mutta tulevat kuntaliitokset pakottavat etenemään varovasti. Mahdollisesti tämänhetkiset yhteistyöliitokset voidaan joutua kuntaliitosten myötä purkamaan. Etelä-Savossa tavoitteena on koko maakunnan laajuinen yhteistyöverkosto. (Nikola 2013) Avoimeen lähdekoodiin perustuviin kirjastojärjestelmiin suhtauduttiin Etelä- ja Pohjois-Savossa varovaisesti tai innostuneesti.

Hankeraportissa listataan viisi vaihtoehtoa avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmän ylläpidolle ja kehitykselle:

1. Joensuun seutukirjasto tuottaa sovelluksen ylläpidon, kehityksen ja käyttäjätuen. Pohjois-Karjalan tietotekniikkakeskus PTTK tuottaa palvelinten ylläpidon ja myy järjestelmän ylläpito-, kehitys- ja käyttäjätukea muille kunnille.
2. Mikkelin ammattikorkeakoulu MAMK tuottaa sovelluksen ylläpidon, kehityksen, käyttäjätuen ja palvelinten ylläpidon.
3. PTTK ja MAMK tuottavat yhteistyössä sovelluksen ylläpidon, kehityksen, käyttäjätuen ja palvelinten ylläpidon.
4. Kuntien Tiera hoitaa sovelluksen ylläpidon, kehityksen, käyttäjätuen ja palvelinten ylläpidon.
5. Perustetaan osuuskunta tai konsortio tuottamaan sovelluksen ylläpito, kehitys, käyttäjätuki ja palvelinten ylläpito.

Mikkelin kaupunginkirjaston hankkeen tavoitteena oli myös muutenkin tiivistää Itä-Suomen kirjastojen välistä yhteistyötä sekä miettiä mahdollisuutta siirtyä yhteiseen kirjastojärjestelmään. Lisäksi tuotettiin tietoa päätösten tekemisen tueksi. Yhteistyö koettiin tärkeäksi asiaksi, mutta se vaatii huolellista valmistelua. Kirjastojärjestelmän hankinnassa odotetaan Joensuun käyttökokemuksia avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmästä. Lisäksi odotetaan Mikkelin kaupunginkirjaston tekemää selvitystä avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmän kehittämis- ja ylläpitomalleista.

Liite 3

Avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmät

Avoimelle lähdekoodille ei ole olemassa yhtä virallista määritelmää, mutta usein käytetään Open Source Initiativen kymmenestä kohdasta koostuvaa määritelmää. Tätä käyttää myös Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunta, jonka opas JHS 169 - Avoimen lähdekoodin ohjelmien käyttö julkisessa hallinnossa toimii sekä hyvänä yleisenä johdatuksena avoimen lähdekoodin ohjelmistoihin että niiden käyttöön julkisessa hallinnossa.

Open Source Initiativen määrittelemät 10 kriteeriä on suomennettu JH 169:ssä (JUHTA, 2012) seuraavasti:

1. Ohjelman täytyy olla vapaasti levitettävissä ja välittävissä.
2. Lähdekoodin täytyy tulla ohjelman mukana tai olla vapaasti saatavissa.
3. Johdettujen teosten luominen ja levitys pitää sallia.
4. Lisenssi voi rajoittaa muokatun lähdekoodin levittämistä vain siinä tapauksessa, että lisenssi sallii korjaustiedostojen ja niiden lähdekoodin levittämisen. Lisäksi voidaan vaatia, ettei johdettua teosta levitetä samalla nimellä tai versionumerolla kuin lähtöteosta.
5. Yksilöitä tai ihmisryhmiä ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan.
6. Käyttötarkoituksia ei saa rajoittaa.
7. Kaikilla ohjelman käsiinsä saaneilla on samat oikeudet.
8. Lisenssi ei saa olla riippuvainen laajemmasta ohjelmistokokonaisuudesta, jonka osana ohjelmaa levitetään, vaan ohjelmaan liittyvät oikeudet säilyvät, vaikka se irrotettaisiin kokonaisuudesta.
9. Lisenssi ei voi asettaa ehtoja muille ohjelmille. Ohjelmaa saa levittää myös yhdessä sellaisten ohjelmien kanssa, joiden lähdekoodi ei ole avointa.
10. Lisenssin sisällön pitää olla riippumaton teknisestä toteutuksesta. Oikeuksiin ei saa liittää varauksia jakelutavan tai käyttöliittymän varjolla.

JUHTA käyttää avoimen lähdekoodin ohjelmasta myös termiä avoin ohjelma, jolla tarkoitetaan jollain avoimen lähdekoodin lisenssillä jaettua ohjelmaa. Open Source Initiative (OSI) pitää listaa erilaisista avoimen lähdekoodin lisensseistä ja niillä pyritään takaamaan se, että lisenssinsaaajilla on oikeudet käyttää, muokata, kopioida ja levittää ohjelmaa vapaasti. (JUHTA, 2012) Lisenssejä on useita erilaisia, kuten esimerkiksi GNU General Public License (GPL) ja Open Software License (OSL-3.0).

Lukuisissa kirjastoissa ympäri maailmaa on käytössä erilaisia avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmiä, kuten esimerkiksi Evergreen, Koha ja Kuali Open Library Environment.

Evergreen

Evergreen on avoimen lähdekoodin kirjastojärjestelmä, joka kehitettiin alun perin Yhdysvalloissa Georgia PINES kirjastokonsortion käyttöön. Ensimmäiset kirjastot menivät tuotantoon vuonna 2006. Nykyään Evergreeniä käytetään laajasti etenkin Yhdysvalloissa. Vuonna 2007 perustettiin kaupallinen yhtiö nimeltään Equinox, jolta voi ostaa tukea järjestelmään käyttöönottoon ja kehitykseen liittyen. (Open Source ILS, 2012) Evergreenin kehittäjäyhteisö on suuri ja elinvoimainen, mikä on tärkeää avoimen lähdekoodin ohjelmissa jatkuvan kehityksen ja tuen takaamiseksi.

Oulun kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto

Postiosoite PL 15, 90015 Oulun kaupunki
Käyntiosoite Kaarlenväylä 3
Verkkolaskutustiedot OVT-tunnus 003701876901110
Verkkolaskuoperaattori: Basware Oyj

Puhelin 08 558 410
Faksi 08 557 2157
Y-tunnus 0187690-1
Operaattoritunnus: BAWCFI22

www.ouka.fi/kirjasto

29.4.2014

Evergreen on luonteeltaan modulaarinen, eli sitä voidaan laajentaa. Perusmoduuleista löytyvät lähes kaikki tärkeimmät kirjastojärjestelmän osat, kuten lainauksenvalvonta, hankinta- ja luettelointimoduuli sekä OPAC. (Open Source ILS, 2012)

Suurille konsortioille Evergreen tarjoaa mahdollisuuden luoda erilaisia hierarkioita kirjastojen välille (Open Source ILS, 2012). Tämä mahdollistaa muun muassa parametrien automaattisen periytymisen ylemmältä tasolta alemmille sekä kirjastovirkailijoiden oikeuksien tarkat rajaamiset. Niiden avulla voidaan esimerkiksi estää toisten kirjastojen niteiden poistot tai muokkaus. Huonoina puolina Evergreenissä ovat sen monimutkainen rakenne sekä kunnollisen dokumentaation puuttuminen. Nämä aiheuttivat Joensuussa runsaasti ongelmia kirjastojärjestelmän sovittamisessa suomalaisiin kirjastoihin sopivaksi. Lisäksi Evergreenissä ei ole kunnollista lehtien käsittelymahdollisuutta.

Koha

Koha kehitettiin alun perin Uudessa-Seelannissa. Ensimmäinen Koha-kirjasto aloitti vuonna 2000. Kohalle tukea voi ostaa LibLime ja ByWater Solutions -yrityksiltä. LibLimien kehittämä ja ylläpitämä Koha -versio ei kylläkään enää vastaa kehittäjäyhteisön ylläpitämää versiota. (Open Source ILS, 2012) Myös Kohan yhteisö on elinvoimainen. Ohjelmalla on Evergreeniä selvästi suurempi edustus Euroopassa.

Kohassa on kaikki kirjastotyössä tarvittavat perustyökalut, kuten lainauksenvalvonta, hankinta- ja luettelointimoduuli sekä OPAC (Open Source ILS, 2012). Kohassa on myös lehtien käsittelyyn tarkoitettuja työkaluja, jotka puuttuivat Evergreenistä.

Kohan hyviä puolia ovat muun muassa sen helpompi ohjelmoitavuus. Huonoja puolia ovat sen sijaan esimerkiksi kirjastojen välisen hierarkian puuttuminen. Kirjastoista voi muodostaa kimppoja, mutta ne ovat keskenään samanarvoisia.